

DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/52/16-20

Göyərçin Şahlar qızı Kərimi

Bakı, Azərbaycan

gkyarchinsh@gmail.com

BƏDİİ ƏDƏBİYYATDA QADIN VƏ KİŞİ OBRAZININ PSIXOLOJİ ƏSASLARI

Açar sözlər: idrak, qadın obrazı, kişi obrazı, bədii təxəyyül, real hadisələr, psixologiya, bədii təzahür formaları

Key words: cognition, female image, male image, artistic imagination, real events, psychology, forms of artistic expression

Ключевые слова: познание, женский образ, мужской образ, реальные события, психология, формы художественного выражения

Giriş

Kişi və qadının fərqli cəhətləri haqqında, əlbəttə, çox deyilir, çox yazılır, lakin yekun nəticə əldə etmək mümkün olmur, çünki yer üzündə nə qədər insan varsa, o qədər də psixika var. Digər tərəfdən, psixologiya bir yerdə dayanıb gözləmir ki, ona çatıb nəfəsini dərsən. Gündə neçə uşaq doğulursa, onların sayı qədər də psixoloji vəziyyət meydana çıxır. Elə buna görə də mütəxəssislər durmadan psixologiya ilə məşğul olurlar ki, gündəlik problemləri yüngülləşdirmək asanlaşsın. Psixoloji vəziyyətin mənbəyi beyində yerləşdiyinə görə, ensefalonun mütəmadi araşdırılması tədqiqatçıların ən mühüm vəzifələrindəndir.

Bu mövzuya müraciət etməkdə niyyətimiz qarşı cinsin psixologiyasını mükəmməl bilmədikləri üzündən yazarların gerçək həyatda şahidi olduqları, yaxud olmadıqları hadisələrin bədii təsviri zamanı yaşadıkları çətinliklərin uyğun izahına təşəbbüs göstərməkdir. Öyrənmək istəyirik ki, qadın və kişi psixologiyası qarşılıqlı olaraq nə qədər başa düşüləndir və bu başa düşülənliyin təcrübəyə istinad edən hissəsi böyükdür, yoxsa ehtimala əsaslanan?

Məqalə ədəbi əsərlərdə hadisələrin psixoloji cəhətdən düzgün ifadəsi üçün müəllifin fantaziyaya nə dərəcədə güvənməli olması məsələsini nəzərdə saxlayır. Məqsədimiz əks cinslərin oxşar və fərqli anatomiyasının onların psixoloji düşüncə tərzinə uyğun gəlib-gəlmədiyinə fəlsəfi təhlilə nəzər salmaq, yalnız fizionomiya cəhətdən kişidən fərqlənən qadının bütün məsələlərdə ondan geri qaldığını iddia edən əsassız fikirlərə münasibət bildirməkdir. Xanımlar haqqında, hətta mütəfəkkirlər tərəfindən söylənilən mənfi fikirlərin doğruluq sərhəddini araşdırmaq, qadının feminizmlə heç bir əlaqəsi olmayan azad düşüncəsindən bəhs etmək istəyirik.

Kişi və qadının anatomik fərqi.

Anatomiyadan bizə bəlli olan biliklərə istinadən onu söyləyə bilirik ki, kişi və qadının bədən quruluşu biri digərindən yetərincə fərqlənir; birincinin bütün daxili və xarici orqanları ikinciyə nisbətən həcm etibarı ilə böyükdür, lakin bu böyüklüyün şüurla, düşüncə tərzilə düz mütənasib olduğunu dilə gətirmək, əlbəttə, doğru olmaz. Əgər varlığın yaradıcılıq qabiliyyəti, sadəcə, beyninin həcmindən asılı olsaydı, onda o, heç vəchlə öküzdən irəli keçmək imkanı qazana bilməzdi. Deməli kişilərin daha ağıllı olma səbəbi kimi beynin həcmi nəzərə almaq əsaslı mülahizə deyil.

Kişilərin qadınlardan əsas üstünlüyü ölçü vahidi vatt olan gücdür: $N=1\text{ coul/t}$. Bioloji mənada cinsiyyət ayrılığını nəzərə almasaq, qalan bütün məsələlərdə onlar arasındakı fərqlilik nisbət əmsalları ilə ölçülür. Əgər kişinin ağciyəri qadının ağ ciyərilə müqayisədə 50% həcm böyüklüyünə malikdirsə, bu heç də o demək deyildir ki, kişi qadınlardan əlli il uzun ömür sürməlidir. Deməli daxili və xarici orqanların hər hansı quruluş müxtəlifliyi xüsusiyyət fərqliliyi ilə müşayiət olunsun da, mahiyyət ayrılığına səbəb yaratmamalıdır.

Kişi və qadının əlli təməl fərqi qadın sözünə açan mütəxəssislər özləri də yaxşı bilirlər ki, [1] söylədikləri mütələq mənada deyil, çünki ayrı-ayrı şəxslərin təmsalında deyilənlərin tam əksini müşahidə edirik. Daha əvvəl qeyd etdiyimiz kimi bu məsələdə də dəyişən nisbətdir. Əgər qadının bədənində 3,6 litr, kişidə 4,5 litr qan varsa, bu, insan olaraq qadını kişidən ayırmaq üçün əsas sayıla bilməz. Ümumiyyətlə, istənilən xarakterik cəhəti araşdıranda onun bütünlüklə kişiyə, ya qadına məxsus olması haqqında yekdillik nəticə əldə etmək müşkül məsələdir.

Yuxarıda sadalananlara onu da əlavə etmək yerinə düşər ki, uzun-uzadı heyvan beyni ilə insan beyninin oxşar və qeyri-oxşar quruluşundan söhbət açan mütəxəssislər birincidə düşünmə qabiliyyətinin olmaması səbəbini, yaxud insan beyni ilə heyvan beyni arasındakı fərqi hələ də öyrənmə bilməyiblər. İnsanı heyvandan fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri yaddaş həcmi, digəri nitqin olmasıdır. Lakin onu da nəzərə almaq lazımdır ki, doğulan gündən heyvanlar arasına atılmış uşağın danışabilmə ehtimalı hələlik bizim üçün sual altındadır.

Beləliklə, beynin fərqli anatomik quruluşu fərqli psixologiyanın yaranmasına vasitə olsa da, düşüncə tərzinə təsir göstərmir. Düşüncə qadın təbiətlidir, qavradığını doğur. Düşüncə azaddır, onun yolunu ancaq düşünən insanın müvafiq xəstəliyi, yaxud ölümü bağlaya bilər. Görünür, [2] böyük azərbaycan şairi M. Ə. Sabir elə bu mənada yazırdı: “...Qabili-imkanmı olur qanmamaq?”

Kişinin qadından üstünlük dərəcəsi kimi neyron sayını əsas götürmək cəhdimiz də yanlışdır, çünki düzənlik filində insana nisbətən 168 milyard artıq neyron [3] var.

Deməli heç bir xüsusiyyətini nəzərə alıb qadınla kişini qəti şəkildə bir-birindən fərqləndirmək mümkün deyil, qadın yeganə cəhəti – dünyaya uşaq gətirmək qabiliyyətilə kişidən seçilir və o da məlumdur ki, dünyanı – hər kəsi, hər nəyi dərk edən idrak özünü dərk etməkdə acizdir:

“Təxəyyül, xəyala, zövqə görədir,
İdrak özünə də sirrdir həmişə...”[4, s.23]

Əgər idrak özünü dərk edə bilmirsə, onda şüurun hansı cinsdə necə olması barədə birmənalı şəkildə fikir yürütmək cəhdimiz qəbul edilən sayılmamalıdır. Çünki hamı dünyaya inkişaf etməmiş beynlə təşrif gətirir və sonrakı mərhələ toxumun hansı torpaqda daha çox məhsul verəcəyinə uyğun olaraq beyindəxili və beyin-xarici proseslərdən asılıdır. Araşdırmaların nəticəsi kimi onu söyləmək olar ki, kamil beyin kişi və qadın beynlərinin quruluş və xüsusiyyətlərini özündə birləşdirir. Əgər kişi və qadın beyninin üst-üstə düşən quruluşunu «A», üst-üstə düşməyən formasını «B» və «C» ilə işarə etsək, onda ümumi düstur belə olmalıdır: Kamil beyin = [A+B+C], eynən yunan mifologiyasında deyildiyi kimi: “İnsanlar nə vaxtsa ikicinsli [5] olmuşlar və bu səbəbdən qadınla kişi həmişə öz yarısını axtarır”. Bu düstur riyaziyyatda toplamanın kommutativliyidir, yəni toplananların yerini dəyişməklə cəm dəyişmir.

Limbik sistemin görünüşcə kimdə necə olmasından asılı olmayaraq o, hamıda eyni funksionu yerinə yetirir, fərq, artıq qeyd etdiyimiz kimi, qadının zəif, kişinin güclü təbiətindən irəli gələn xarakterik cəhətlərə görədir.

Kobud bir müqayisə aparaq. Eyni növdən olan kartof eyni sahədə, lap bir-birinin yanında, amma müxtəlif formalarda – böyük, kiçik, uzunsov, oval və s. yetişir, keyfiyyət isə sabit olaraq qalır. Qida məhsulu kimi bizim üçün mühüm olan, əlbəttə, görünüş yox, keyfiyyətdir. Deməli, düşüncə məsələsində də belədir: əsas olan quruluş yox, imkan dərəcəsidir. Təcrübə yolu ilə bizə o da məlumdur ki, kişi elmin, yaxud həyatın müəyyən sahələrində müvəffəqiyyət əldə edərsə, qadın kişinin müvəffəq ola bilmədiyi sahələrdə üstünlüyə imza atır.

Artur Şopenhauerin “Dünya iradə və təsəvvür kimi” əsərinə istinadən söyləmək olar ki, “idrak ilkin olaraq öz mahiyyətinə görə bütünlüklə iradənin xidmətindədir...” [6, s.342] Bu o deməkdir ki, şüur istənilən varlığa ehtiyaclarını ödəməyə vasitə olsun deyə verilib. Öz mahiyyətini dəyişdirməyən idrak iradənin, başqa sözlə, arzuların xidmətində dayanır və ilkin idrak səviyyəsində kişilərin daha ağıllı olması onların beyin quruluşundan irəli gələn xarakterik cəhətləri, daşıdıqları statusları ilə əlaqəlidir, lakin iradəyə xidmət etməyən idrak hər iki tərəfdə eyni olduğuna görə, cinslər arasında psixoloji anlaşılmazlıq yaranmır, bir sözlə, dərkolunmazlıq idrakın iradəyə xidmət səviyyəsində, yəni Platonun “həmişə yarananlar və məhv olanlar” dünyasında baş verir.

Əgər insanın bütün üstün cəhətləri, dünyanı dərk etməsi, ondan kənara çıxması, hansısa böyük elmi kəşfə imza atması düşüncənin məhsuludursa, onda «iradəni ideyadan, ideyanı təzahürdən fərqləndirməyi» bacaran subyektlər sırasında qadın, kişi məfhumu yoxdur. [6, s. 351]

Kişi və qadının psixoloji fərqi.

Qadın və kişi psixologiyası bir-birindən yetərincə fərqlənir, hətta o qədər fərqlənir ki, tərəflər müəyyən şəraitlərdə kimin hansı addımı atacağını təxmin etməkdə çətinlik çəkirlər. Müəyyən hadisələrə mütabiq olaraq kişilərin qadınlar, qadınların kişilər haqqında söylədikləri fikirlərin əsas hissəsi həmişə ehtimaldan ibarət olur, baxmayaraq ki, bu ehtimalların həqiqət olma ehtimalı da az olmur.

Psixologiya elmi nə qədər qadın və kişi psixologiyasının üst-üstə düşən, düşməyən cəhətlərindən bəhs etsə də, həmişə gizlində, yəni söhbət açmayacağı, yaxud aç bilməyəcəyi nəşə qalır. İnsanın müvafiq hadisəyə adekvat reaksiyasının necəliyi öz həmcinsi tərəfindən daha düzgün müəyyən edilir. Məsələn, kişi cavabın eyni olacağını dərk etmədən intim münasibətdə olmaq istədiyi əks cinsin nümayəndəsinə illərlə eyni üsulla əziyyət verə bilər, lakin cavabın kafi olmasından ötrü özünü, yaxud mühiti dəyişdirməyin zəruriliyini, təzyiq etməkdən çəkinməyin vacibliyini nəzərə almaz və ona elə gəlir ki, qadına zor tətbiq etməklə istəyinə qovuşacaq.

Əlbəttə, zor tətbiq etməklə nəinki istənilən varlığa, hətta şəhərə, ölkəyə də sahib çıxmaq mümkündür, lakin bu o demək deyildir ki, təcavüzə uğrayan tərəf həmişə tələylə barışacaq, hətta barışıq olsa belə, ruhən rahatlıq tapmayana qədər o, əks mövqə nümayiş etdirərək ölçüyəgəlməyən ağrılar yaşayacaq.

Qarşıya qoyulmuş hansısa tapşırığın həlli üçün kişi və qadın beynlərinin müxtəlif hissələrindən istifadə etsələr belə, müvəffəq olmaq mənada nəticə dəyişməz olaraq qalır. Aşağıdakı linkə istinad etsək, qadınla ki-

şinin fərqli xüsusiyyətindən bəhs edən növbəti fikir belədir: əgər yolun üzərində top varsa, kişi ona təpiklə zərbə endirəcək, qadın isə ən yaxşı halda topu əlinə götürəcək və ya sinəsinə sıxacaq. [7] Şəxsən mən özüm ağılım söz kəsəndən indiki yaşım qədər yolumun üstündə nə vaxt top görürəmsə, özümü qapıya zərbə endirən futbolçu kimi aparmaqdan saxlaya bilmirəm və onu əlimə götürmək ağılımdan keçmir.

Fransız yazıçısı Jean Grangenin [8] qadın haqqında söylədiyi fikrə nəzər salaq: “Qadın heç getməyəcək kimi sevər, amma yeri gələr, heç sevməmiş kimi gedər”. Yazıçı əks cinsin nümayəndəsi haqqında belə düşünür, lakin bu xüsusiyyət qadınlara aid olduğu qədər kişilərə də aiddir, ümumiyyətlə, insana aiddir və o, hamıda eyni şəkildə təzahür edir. Digər tərəfdən, istənilən hadisənin iki tərəfliliyinə əsaslanaraq söyləyə bilərik ki, irəli getməyə sərf olunan enerji geri qayıtmaq üçün lazım olan enerjiyə bərabərdir. Bu mənada bütün proseslər istiqamətini dəyişməyə, yaxud öz əvvəlinə qayıtmağa tədricən müvəffəq ola bilirsə, sevgini tədricən, düşünülmüş şəkildə nifrətə çevirmək imkan daxilində deyil, hər nə olacaqsə, əsasən, bir anda baş verir. Necə ki, hündürlükdən itələnən kütlə yerə tədricən yox, bir anda düşür, buna oxşar olaraq sevgi də bir göz qırpımında heç yox imiş kimi özünün əksinə yönəlir. Deməli **məhəbbətin cinsi** yoxdur.

“Bir zamanlar kişinin üstün olduğuna inanırdım, sonra evləndim, həyat yoldaşım bu inancımı məhv elədi”, – deyər səslənən amerikalı aktyor Cak Lemmonun qadınlara qarşı pozitiv münasibəti həyatı gerçəkliyin nümunəsi olaraq könlümüzü oxşayır. [9]

Bəzi filosofların qadınlar haqqında empatiyasız fikirlərinə gəlincə isə onları qınamaq da olar, qınamamaq da. Ona görə qınamaq olmaz ki, dahilər uzağa baxırlar və insanlarda dəyər verdikləri yeganə cəhət zəkaüstü düşüncə tərzidir, lakin bütün qadınlara eyni münasibəti bəsləməklə onlar da qınaq obyektinə çevrilirlər. Məgər bütün kişilər oxşardır? Nəzərdən qaçırmayaq ki, Platon dövlət qoruyucularının güclü və zəif kişilərdənsə, güclü kişi və güclü qadınlardan ibarət olmasının tərəfdarı idi. [10]

Mübahisəyə cəlb olunması daha bir nüans klassik alman fəlsəfəsinin nümayəndəsi Georq Vilhelm Fridrix Hegelin qadınlar haqqında söylədikləridir: “Qadınla kişi arasındakı fərq heyvanla bitkinin arasındakı fərq kimidir; heyvan kişinin, bitki isə qadının xarakterinə uyğundur. Əgər qadın dövlətin başındadırsa, həmin dövlət təhlükə altındadır. Çünki onlar bütövün tələblərinə deyil, təsadüfi meyillərə, yaxud rəylərə uyğun hərəkət edirlər. Bilgi qadınlara naməlum yollardan – təhsildən daha çox həyatdan gəlir. Kişilər isə öz mövqelərini, sadəcə, qazanılmış düşüncə və texniki əziyyətlə əldə edirlər”. [11]

Ola bilsin ki, hörmətli Hegel öz fikirlərində qadının zərif təbiətindən irəli gələn “qüsurlar”ı nəzərdə tutur, lakin bu o demək deyil ki, qadın dövlət idarə edə bilməz və yaxud onlar öz bilgilərini təhsildən yox, naməlum yollardan əldə edirlər.

Bu yaxınlarda yazıçı Seyran Səxavətin bir yazısını oxudum. O, qeyd edirdi ki, cümlə qurmaq dövlət qurmaq qədər çətindir. Əgər qadın cümlə qurmağı bacarırsa, niyə dövləti idarə edə bilməsin? Hətta subyektiv fikrimizə görə, cümlə qurmaq işi daha çətindir. [12]

Hegelin fikirlərlə başlanan öz - mübahisəyə son qoymazdan əvvəl onun arvadı haqqında yazılan bir neçə cümləyə nəzər salaq: “Özünün məşhur səyahətindən Berlinə zəfərlə qayıdan, hansı ki, uğurlu çıxışları ilə qadınlar arasında çoxlu səs-küyə səbəb olmuşdu, Aleksandr fon Humbolt universitetdə silsiləvi mühazirələr deyirdi. Hətta yeri (*alman konformistlərinin tanış üçlüyü*: “K” – Kirche, Kinder, Kuche) kilsə, uşaqlarının yanı və mətbəx sayılan Hegelin arvadı ərinin ciddi narazılığına baxmayaraq həmin mühazirələrdə iştirak edirdi”. [13] Göründüyü kimi, həmişə əri ilə qürur duyan Hegelin xanımı mənəvi ehtiyacını ödəmək məqsədilə Humboltu dinləyirmiş.

Ətrafında, cəmiyyətdə minlərlə alkoqolizm istifadəçisi olduqları üçün şüuru korşalmış əyyaş, avara kişiləri görməzdən gələn Hegel, görünür, bir nəfər də olsa, obyektiv düşüncəli qadına rast gəlməyib.

Fikrimizə görə qadın həm öz dövrünün, həm də dünyaya uşaq gətirdiyi üçün gələcəyin daşıyıcısıdır. Baxaq, poetik təsvir nə deyir:

“Qadın fərəh deyil, ləzzət umula,
Qadın kədər deyil, hər kəs unuda.
Qadın çiçək deyil, açıb-yumula,
Dahi olmasa da, müdrikdir o da”. [4, s. 28]

Sonuncu misranın fikrimizlə uyğunluq təşkil etmədiyini nəzərə alaraq dahiliyin sirri barədə bir neçə kəlmə söyləməyi vacib hesab edirik: “Dahi kimdir?” – Uzun-uzadı izahata ehtiyac yoxdur, mövqeyimizi nəzəri cəhətdən əsaslandırmaqdan ötrü bu günə qədər deyilən fikirlərə bir cümlə əlavə etməyimiz kifayət edir: “Dahi o kəsdir ki, dühanın sərhədlərini tanıyır, yəni avtoritetə istinad etmədən yaradıcılığı ilə tanış olduğu müəlifin dahi olub-olmaması barədə təkbəşinə qərar verir”.

Sonuncu misraya gəlincə, onu söyləyə bilərik ki, antik dövrdən başlamış bu günə kimi uzanan yüzilliklərin yetişdirdiyi müdrik qadınlar haqqındakı bilgilər dahiliklə zərif cinsin nümayəndəsi arasında mütənəib əlaqənin mövcudluğunu inkar etmir. Deməli qadınlar da dahi ola, öz fərdiliklərini yox edə bilərlər ki, bu

günə qədər etmişlər və mümkün olduqca edəcəklər.

İspan yazıçısı Migel de Servantes qadını zərif şübhəyə bənzədir və tövsiyə edir ki, [8] onun möhkəmliyini sınağa çalmaq, çünki hər an qırılır. Məlumdur ki, ancaq sevməyi bacaran insan başqaları haqqında belə qayğı ilə danışar. Sevgi çatışmazlığı bioloji patologiyaya bənzəyir; müalicə olunmadıqca böyük fəsadlara yol açır.

Psixoloji anlaşılmazlığın bədii ədəbiyyata təsiri.

Beləliklə, qismən də olsa, əks cinslərin oxşar və fərqli anatomiyasının psixologiyaya təsirinin düşüncə tərzilə mütənəssib olub-olmadığını fəlsəfi təhlil etməyə çalışdıq. İndi isə yazarların qarşı cinsin psixologiyasına mükəmməl bələd olmamaları səbəbindən gerçək həyatda şahidi olduqları, yaxud olmadıqları hadisələrin bədii təsviri zamanı yaşadıkları çətinliklərin uyğun təzahürünü işıqlandırmaya səy göstərək.

Mövzunun təhlil obyektini də rus yazıçısı L. Tolstoyun dünya şöhrətli “Anna Karenina” romanıdır. İlk sualımız belədir: “Anna Kareninanın intihar etmə səbəbi nə idi? O nəyin və hansı əks qüvvənin təsiri ilə özünü qatarın altına atdı?”

Yazıcının qələmə aldığı kimi, Vronskinin soyuq münasibəti? Məgər Anna Vronskinin sevgisindən əmin deyildi, yaxud o bilmirdi ki, artıq bu sevgi ana ilə qızı arasında paylaşılib?

Anna Karenina düşüncələrini bu sözlərlə ifadə edir: “O, mənə sevir, ancaq necə? The zest is gone – Zövqü korşalmışdır. – Bəli, artıq o məndən əvvəllər aldığı zövqü almır. Əgər mən ondan ayrılısam, ürəyinin dərinliklərində sevinəcəkdir”. [14] Fikrimizə görə, Annanı intihar etməyə sövq edən səbəb söylədiyi bu cümlələrin əhatə dairəsinə aid olan həyatı proseslər yox, daha ciddi olmalıdır. Ərz etsək ki, o, böyük məhəbbətin yüksəkliklərindən ailə, məişət qayğılarına düzgün eniş etməyib, yalan olar. Anna bu işi Vronski ilə birlikdə yaşamağa qərar verdiyi gün ustalıqla bacarmışdı.

Karenina özünü Vronskinin soyuq davranışına görə, əlbəttə, öldürməli deyildi, çünki soyuqluğun sosial durumla, ictimaiyyətlə səciyyələnən o qədər üzürlü tərəfləri var ki... İntiharın isə bir yolu, daha doğrusu, son kimi labüd yolu var. Mövcud şəraitdə bütün əməllərlə mühafizəkarlığa, kübar cəmiyyətin qaydalarına qarşı çıxan Anna Kareninanı yolun sonuna gətirən səbəb Vronskinin xəyanət etdiyini, ondan ayrılacağını dərk etmək təhlükəsi və buna bənzər özge əmil olmalı idi. Görünür, Tolstoy ərinə, oğlunu tərk etdiyi üçün Annanı günahlandırmadığı kimi Vronskinin xəyanətini də təbii sanmışdır. Lakin əsərdə intiharın səbəbdən asılı olmayan nəticə kimi qələmə alınması, yəqin ki, yazıcının mürəkkəb qadın psixologiyasını bilməməsi üzündən yox, əksinə, daha yaxşı bələd olması səbəbindəndir ki, Tolstoy Annanı öldürməklə qadın haqlarının pozulmasına qarşı öz üsyançı mövqeyini nümayiş etdirmişdir.

Bədii ədəbiyyatda hadisələr, ya həyatdan götürülür, ya da məqsədə, ideyanın ötürülməsinə müvafiq olaraq uydurulur və bəzən bu kimi uydurmalar iki cinsin bir-birinin psixologiyasını yaxşı bilməməsi səbəbindən əsərdə müxtəlif səhnələrin süniləşməsinə yol açır. Elə buna görə də Lev Tolstoy: “Mənim qəhrəmanlarım öz istəyimlə deyil, real həyatın qaydaları ilə yaşamaladırlar” – deyərək əsərində özünün təkrarsız yazıçı təcrübəsinə istinad edirdi. [15] O, demək istəyirdi ki, psixoloji anlaşılmazlıq baş verməsin deyərək hadisələr gerçək həyatdan götürülməlidir. Doğrudur, gerçək həyatdan götürülməlidir, lakin nəzərə almaq lazımdır ki, **eyni hadisənin müxtəlif şəraitlərdə bədii təsviri** həmişə eyni əks-sədanı doğurmur və uyğun ziddiyyət səbəb ilə nəticə arasındakı əlaqəni zəiflədir.

Yekun olaraq heç kimə sır olmayan bir məsələdən bəhs etmək istəyirik. Aralarında baş tutan intim əlaqədən sonra kişilərdə müəşiqə həvəsi get-gedə zəifləyir, qadınlarda isə, əksinə, çoxalır. Eyni xüsusiyyəti uyğun qayda ilə bütün kişi və qadınlara şamil etmək mütləq mənada mümkün olmasa da, bu, əksəriyyət üçün belədir. İntim əlaqədən sonra kişilərdə baş verən davranış zəifliyi onların əsas tərəf kimi çıxış etmələri ilə bağlıdır; digər tərəfdən toxumun torpaqsız qalma ehtimalı torpağın toxumsuz qalma ehtimalından dəfələrlə kiçikdir.

Hadisələrin təcrübə vasitəsilə tədqiqi onu göstərir ki, homo sapiensin nail olmaq istədiyi nə varsa, əldə ediləndən sonra onun üçün əvvəlki dəyərində qalmır və bu mənada insanın əsl mahiyyətini məqsəd ilə məqsədə çatma nöqtələri arasındakı məsafə təşkil edir. Paradoksallıq ondan ibarətdir ki, bu xüsusiyyət hər iki cinsin nümayəndələri üçün eynidir, intim münasibətdən savayı...

Ayrılıq, özünə əl qaldırma kimi təsadüfi hadisələrə gəldicə, onlar da, əsasən, psixoloji anlaşılmazlıq səbəbindən üz verir.

Məqalənin ümumi mənzərəsini bir neçə kəlmə ilə belə ifadə etmək olar: “Qadınlara irad tutula biləcək xüsusiyyətin sayı qədər də kişilərin ittiham olunma cəhəti var; düzgün qərar diqqəti hadisənin təzahürünə yox, səbəbinə doğru yönəltmək bacarığından asılıdır”. Necə ki, insan bilicisi, şair-yazıçı-filosof Şəms Təbrizi deyir: “Qadın bilməyə nəfəs, bilənə nəfəs kimidir”. [8]

Ədəbiyyat

1. <https://modern.az/az/news/10211#>
2. M. Ə. Sabir, “Hophopnamə”, Bakı, 1954, s. 108
3. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Список_животных_по_количеству_нейронов

4. G. Kərimi, "Dünya iradə və təsəvvür kimi", Bakı, 2018, s. 23
5. <https://qafqazinfo.az/news/detail/usagim-ne-qizdir-ne-de-oglan-ermafroditizm-26558>
6. «Мир как воля и представление»; А. Шопенгауэр: АСТ; Москва; 2020, ст. 342
7. <https://barker.az/kisi-və-qadin-beyni-arasindaki-əsas-fərqlər/>
8. <https://azadqadin.az/munasibetler/mudrikkelamlar/43109-qadinlar-dahilerin-gzu-ile.html>
9. fitret.az/qadin-haqqinda-aforizmlər/
10. <http://qadinkimi.com/az/platon-feministdir-yoxsa-qadin-dusmeni/>
11. <https://etaist.com/xeber/35970-filosoflar-qadn-haqqnda-n-deyib-qadnn-mnas-mnszlqdr.html>
12. www.anl.az>down>adelet>dekabr
13. И.С.Андреева, А. В. Гулыга, "Шопенгауэр", М. 2003, ст. 207
14. L.N.Tolstoy, "Anna Karenina", Bakı-1981, s. 400
15. <http://azpress.az/index.php?lang=az§ionid=news&id=71694>

Psychological fundamentals of the image of women and men in fiction

Summary

The relationship and psychology of men and women is of interest to many scientists. However, it is, of course, possible to present them in a figurative, more comprehensive and meaningful way in fiction.

However, male authors often have difficulty in discovering the inner world and the psychology of women. In this regard they face a dilemma: true exposure or fiction. Authors often use fiction to articulate and convey the author's position in an artistic way. However, there are some shortcomings in explaining the relationship between men and women. And this is often due to the fact that the authors do not completely resemble the psychology of the opposite image.

Психологические особенности образа женщины и мужчины в художественной литературе

Резюме

Отношения и психология женщины и мужчины представляют интерес для многих наук. Но их изложение в переносном, более всеобъемлющем и содержательном смысле, конечно, возможно в художественной литературе.

Но часто авторы-мужчины бывают не совсем четки в раскрытии внутреннего мира, психологии женщины. В этом плане они оказываются перед дилеммой: реальное изложение или художественный вымысел. Часто авторы используют вымысел для раскрытия и донесения в художественной форме авторской позиции. Но именно в раскрытии отношения женщины и мужчины возникают некоторые недочеты. А это часто бывает связано с тем, что авторы чаще всего не о конца проникнуты психологией противоположного образа.

Rəyçi: dos. D.F.Hümbətova

Göndərib: 13.03.2020 Qəbul edilib: 17.03.2020